

Kakšno starost pa doseže, ne morem reči. Ranjki Lohen je rekel, da je bil tisti, ki je njemu prst na roki končal, čez petinštirideset let star, ker je moral starejši biti, kakor on sam, kajti drugače bi ga ne bil uklal. To se vé je le trdil Lohen, ki je bil, ko ga je modras pičil, petinštirideset let star. Naši kmetje pravijo, da je tak sila star, ki ima rudečkast rep, ter tudi posebno hud in nevaren. Koliko je star, tega pa ne vedó, samo toliko, da je velike starosti. *M. Tonejec.*

(Dalje pride.)

Praznoverske bajke in šege med štajerskimi Slovenci.

Nábral dr. Jože Pajek.

V spisu o „Slovincih“, kojega je uredil in večjidel tudi sam spisal g. prof. Josip Šuman, nahaja se od strani 79—105. tudi članek pisan od g. prof. Fr. Hubada o šegah in navadah Slovencev. Spis je jako zanimiv, pa vendar le nekaj premalo na drobno našteva dotične stvari, in sicer zató, kakor piše na str. 104., „ker naj bi spis odmerjenega mu prostora ne presegal“. Ker je to poročilo le jako kratko, naj mi bo dovoljeno nekatere podrobnosti z ozirom na štajerske Slovence omeniti, oziroma dodati in tudi povedati, kje so one šege domá.

Imam o tej stvari pred seboj množino spisov iz različnih pokrajin slovenskega Štajerja, največ pa jih je iz okrajnega glavarstva mariborskega, ptujskega, lotmerskega in radgonskega. Več kaj sem pa na svojih potovanjih tudi sam zvedel ali opazil. —

Začnimo pri rojstvu.

Ko se je dete narodilo, stičejo babice po koledarji ter iz njega otroku prihodnost prorokujejo; če je isti dan v koledarji znamenje ovna ali bika, učil se bo deček rad in lahko, če je pa rojen pod škorpionom, bo nagle jeze in hudoben. (Ptujski okraj in sicer v Pavlovcih pri Ormuži.)

Ako pride tuj človek k hramu, naj se vsede, da otrokom spanja ne odnese. Tudi mu ne sme novorojenca pokazati, da ga ne „vürčiči“. Če bi se pa vendar bilo komu „vürčilo“, mora vzeti skledo čiste vode, in v njo dati tri ključe, tri žlice, troje vilice, pa tri oglene. Gredó vsi trije na dno, tedaj je „vürčeno“ od „deda“, če pa ogleni zeló cvrčijo in se ne vsedejo vsi na dno, tedaj je „baba“ kriva. Tri oglene mora potem v tri kote vreči, v vodo pa „friško figo“ namočiti, in se z namočenim prstom potegnóti trikrat po vsakem očesu; tudi čelo si mora zmočiti, in trikrat vode požreti, potem pa je dobro. (Ptujski okraj in sicer Paylovcí pri Ormuži.)

Noža ne smeš tako polagati, da bi ostrina kvišku stala, sicer si na

njej hudi duh kremplje brusi ter še hujše ubogim dušam prizadevlje. (Pavlovci.)

Ne pusti psu, da bi otroka gledal pri njegovem obedu, sicer bo dete jedlo, pes bo pa požiral. To se je pa zvedelo tako. Svoje dni je potoval gospod s svojim psom. Ko je postal gospod lačen, stopil je v krčmo in je tam použil tri žemlje in kozarec vina. Ko je gospod jako hlastno žemljo jedel, požiral je pridno pes. Kar na enkrat se začne gospod tresti, omahne in se mrtev na tla zgrudi. Da bi se prepričali, kaj mu je smrti krivo, prerezali so ga in mu tudi želodec razparali, — a našli so ga celó praznega. Zdaj zgrabijo psa in tudi njemu želodec razparajo in glej — vse tri žemlje so našli v njem. (Pavlovci.)

Hlapcem in vsem, ki živini nastiljajo, prepové se na vilah steljo v hlev nositi, sicer se živina hudo med seboj bode. (Pavlovci.)

Če krava na paši stopi črez ptiče gnezdo, mleko izgubi. (Pavlovci.)

Če se kdo ne obuje na obé nogi, ampak samo na eno in tako po hiši hodi, ne bodé se toliko let mogel oženiti, kolikor stopinj je storil. (Pavlovci.)

Gospodar ali oni hlapec, ki je pri živini, mora se v spomladi vsako jutro oteščiti, preje nego gre na polje; le tedaj sme tešć ostati, če je že domá vse ptiče petí čul. Ako bi ga dreskač ali carar vkanol, imel bi sloko (= medlo) živino; če bi ga pa kukavica norila in ne bi imel krajcarja v žepu, postal bi siromak. Če bi pa deklino golobica norila, potem bi morala še to leto zibati. Na to vero se naslanja St. Vrazova „Grlica“.

Prve godine.

U Svetinje k crkvi ide Reza,
Još na tašte na veliki petak;
Zeleni se vrba, bukva breza,
Ptice poju, jer po koledaru.
Njihovu baš velik bjaše svetak;
Tim u šumi a na hrastu staru
I nesretna zagukne grlica.
Reza čuje, vikne: „Ah grlica!“
I tri suze panu joj po krilu.
Bože dragi, kolku neima silu
Nad djevojkom takva mala ptica!

Druge godine.

Stoji kuća, a pred kućom Reza
U kolievci pojuć čedo ljuja:
Zeleni se opet bukva breza,
Kroz dubravu i gustu šikaru
Sto se ori sladjanih slavulja:
Tim u šumi a na hrastu staru
I nesretna zagukne grlica.

Reza čuje, vikne: „Ah grlica!“
 I tri suze kapnu joj po krilu.
 Bože dragi, kolku neima silu
 Nad djevojkom takva mala ptica!

(Izbrane pjesme, str. 238.)

Sreča gospodar, kedar gre na vožnjo, najprej postarano ženo, bo gotovo ta dan nesrečen, še bolje, kakor če bi mu zavec pot pretekkel. (Pavlovci.)

Kedar kmet z rali pride, mora plug iz smuke vzeti, da si konji bolje počinejo. (Pavlovci.)

Ako že dolgo časa suša trpi, moraš plug ali voz v potok zavleči, pa suša neha. (Pavlovci.)

Kedar se nevihta bliža in je že začelo grmeti, napravijo na kamenu ogenj iz tistega lesa, ki je bil na cvetno nedeljo v presmeci blagoslovljen; kjer se tako dela, tam ne treskne. (Pavlovci.)

Ako začne toča klati, moraš kuhinjske vile navskriž pred hišni prag položiti. (Pavlovci.)

K takemu hramu, kjer je bučelnjak, ne smeš samo enega raka prinesiti, sicer bučele na nič pridejo. (Pavlovci.)

Ako mlad roj, ki je na drevesu obsedel, pod roko pogledaš, bo odletel. (Pavlovci.)

Včasi začne tudi kokoš po petelinje peti, — in to je slabo znamenje. Petje črne kokoši pomeni nesrečo pri hiši, petje bele kokoši pomeni smrt; če pa poje rujava kokoš, pomeni to petje požar. Da bi pa vso to nesrečo odvrnoli, kokoš hitro zakoljejo. (Pavlovci.)

Petelina ni dobro črez tri leta rediti; če bi sedem let star postal, znesel bi jajce, iz ktereга bi se lintvert izvalil. Lintverta si pa lahko tudi sam izrediš. Neki župnik je to poskusil. Blagoslovil je raka in dejal ga je v jamo; vsak dan mu je prilil nekaj vode in gnojšnice. Rak je naglo rastle in v kratkih letih je postal tako močen, da je vselej bližnjo crkev stresal, kedar je župnik v njej maševal. Župnik si ni vedel nikakor pomagati zoper lintverta, v kojega se je bil rak spremenil. Obišče ga ravno takrat dijak iz črne šole, in tega naprosi župnik, naj bi mu lintverta odpravil. Po dolgem obotavljanji je dijak privolil. Župniku je rekel, naj gre v hosto in naj se tam prime za leskov grm, da ga nevihta, ki bo nastala, ne razčeše. Župnik je storil, kakor mu je bil dijak naročil. Ko je potem dijak lintverta vzdignol, nastal je strašen vihar, ki je oni leskov grm izruval in župnika na drobne kose raztepel. Tudi iz ušij izraste lintvert, če je v maslu rediš. (Pavlovci.)

Med bliskanjem se ljudje prekrižujejo; nekteri pa vendar trdijo, da to ni varno. Z bliskom preganja namreč Bog hudega duha, ki se skrivlje za križe, pa tudi za take ljudi, ki se prekrižujejo. Zato se lahko primeri,

da blisk takega človeka ubije, ker se je hudi duh za njim skril. (Sv. Vrban pri Ptujih.)

Takov pes, ki ima nad očmi bele ali rujave lise (štiri oči), vidi smrt; kedar jo zagleda, začne zavijati ali tuliti. Gotovo bo torej nekdo v vasi v kratkem umrl, in sicer v onej hiši, proti kateri pes tuli. Tudi čukovo čivkanje naznanja smrt. (Pavlovci.) —

Nektere prazne vere so navezane na posamezne svetke ali čase.

Če si kdo začne na god sv. Lucije (13. decembra) pred svitom stolec delati in to delo do božiča ob jutrih pred svitom nadaljuje, pa si stolec k polnočki zanese in med sv. mašo na njem kleči, vidi med povzdigovanjem vse copernice; vse imajo namreč proti vratom obrnene obraze. Vendar mora paziti, da iz crkve hitro pod kap uide, da ga copernice ne dobé, ki bi ga sicer na solnčni prah raznesle. (Pavlovci.)

Če kdo pri polnočki tikvino seme (bučence) v žepu meša, imel bo prihodnje leto na njivi debele tikve. (Pavlovci.)

Od polnočke ljudje jako domú hité; kdor pa s pôtém pade, bo prihodnje leto umrl. (Pavlovci.)

Ko pridejo domú, zbudijo vso živino, pa tudi kokoši in svinje. Potem dadé konjem in govedom jesti, in pred kravjim hlevom z blagoslovljenim smodnikom ustrelijo, da nimajo copernice moči do krav. (Pavlovci.)

Ako na sv. noč o polnoči trikrat okoli hiše greš, boš zvedel prihodnjost v znamenjih. Vidi se v hiši ali venec ali rakev ali kaj drugega, kar svoj pomen ima. — To noč vlivajo dekleta raztopljen svinec v vodo; iz podob, ki se delajo, na pr. sablje, puške, lopate, vidi se, ktereга stanú ženin bo vprašajočo nevesto vzela. (Pavlovci.)

Bolj na tanko pa lahko prihodnjost zveš, ako imaš pri sebi praprotovo seme, ktero na Ivanovo v noči cvete in zori. Kdor ima torej to seme seboj in posluša nad kravjim ali konjskim hlevom, čul bode, o čemer se živina pomenja, namreč o veselih in žalostnih prigodkih v domačej hiši. (Pavlovci.)

Velike važnosti je tudi veter, ki na sv. noč piše; če je jug, bode prihodnje leto pomor; če je sever, bo lakota; če je pa celó tiho, bode dobro leto. (Pavlovci.)

Na novega leta dan vstajajo dekleta za rana in hité po vodo. Ktera prej pride, vrže jabelko, v ktero je rožmarinov šopek vtaknen, v studenec, da bi lažje in hitro moža dobila. (Pavlovci.)

Na Valentinovo (14. februarja) se ptiči ženijo, in tisti dan najdeš lahko v mejah povitic, gibanc in drugih vsakovrstnih jedij. (Pavlovci.)

Na svečnico pride medved iz brloga vremena gledat; če je megleno, ostane zvunaj; če pa solnce sije, še enkrat zaspi. (Pavlovci.)

Na pustni torek moraš smeti že pred solnčnim vzhodom daleč od

doma na polje iznesti, da ne hodi lisica blizu hrama. Isti dan moraš pred solncem metlo zvezati, ki je za mnogotero vraštvo. Ako svinjo mora ceca, moraš jo trikrat s to metlo po hrbtu udariti, pa jej odjenja. (Pavlovci.)

Ako na veliki petek deži, bode sušno leto. (Pavlovci.)

Če na veliko soboto eden oglel od onega ognja, kojega pod zvonikom blagoslovijo, domú doneseš in v peč vržeš, je hiša pred ognjem zavarovana. (Pavlovci.)

Na vuzem moraš na tešče blagoslovljen hren in kruh jesti, pa žganice piti, da trešlike ne dobiš. — Kdor se na vuzem z laktom ob mizo nasloni, dobi tvore. Isti dan moraš tudi blagoslovljeno luščinje okoli hiše potrositi; to brani kačam k hramu. (Pavlovci.)*

Ako otrok ni prav krščen, to je, ako je krstitelj ktero besedo obrnol ali izpustil, vidi otrok, ko je dorastel, o polnoči mrliče v farno cerkev k službi božjej hoditi. (Bučkovci pri Malej nedelji.)

V radgonskem okraji v Stavešnicah si pravijo sledeče: Ako je otrok jezljiv in mu tega ni kos odpraviti, naj hiti kdo od maš domú, naj si izzuje škornje, in naj otroka trikrat s sarami po hrbtu udari, kar mu vso jezo odvzame. Pa tudi odrastlim ravno to pomaga; treba le svinjskih, večjih in nekaj bolj trdih sarij.

Ko se piščanci izvalé, ne smeš jih takoj na prosto izpustiti, ampak nekaj časa jih moraš pod rešeto dejati, potem jih jastreb in vrana ne vidita. — Kokošim se naj na pusten dan v obršči jesti dá, da jim lisica blizu ne pride.

Kteri hlapec ali dekla v torek ali petek službo nastopi, ne bo leta doslužil. — Ktero družinče hoče dolgo v novej službi obstati, naj najpreje za železo prime. — Kdor na novega leta dan pade, bo v teku tega leta umrl. — Kdor na božičen dan umrje, ta gre na ravnost v nebesa. — Kdor na pusten dan hrbitišče jé, tega celo leto hrbet bolet ne bode. — Kdor pred cvetno nedeljo bos hodi, tega bo kača pičila. —

Blisk je steklena kroglja, ki se v zemljo pogrezne, kedar udari; sedem let ostane v zemlji, potem pa zopet na svetlo pride in razpoči, — iz nje se pa iztoči celi štrtinjak vina. — Kdor se takrat prekopicavlje, kedar grmi, tisti veliko glibanj najde. (Stavešnici pri Sv. Petru blizu Radgone.)

(Konec pride.)

* Iste bajke ko v Pavlovcih so povsod med Goričani in Dolenjci znane.